

Fimmtudaginn 27. janúar 2000.

Nr. 57/1999.

Lífeyrissjóður verkfræðinga

(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

gegn

Birgi G. Frímannssyni

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

og gagnsök

Lífeyrissjóður. Verðtrygging. Hagnaðarhlutdeild.

Samkvæmt breytingum í reglugerð fyrir lífeyrissjóðinn V, sem tóku gildi 1. janúar 1991, skyldu iðgjöld og lífeyrisgreiðslur vera að fullu verðtryggð með lánskjaravísitölu auk þess sem bráðabirgðaákvæði voru sett þess efnis, að réttindi sjóðfélaga samkvæmt eldri reglugerð, svo sem þau yrðu við árslok 1990, skyldu umreiknuð til réttinda í samræmi við breytinguna. Þá sagði einnig að varasjóði, sem eftir stæði, þegar tillit hefði verið tekið til skuldbindinga við þáverandi lífeyrisþega og úthlutun farið fram á þeim hluta hagnaðar af starfsemi sjóðsins, sem til hefði orðið vegna ávöxtunar umfram reiknigrundvöll til og með 31. desember 1990, skyldi verja til að hækka lífeyrisréttindi þeirra sjóðfélaga, sem lægst réttindi hefðu miðað við fulla verðtryggingu iðgjalda þeirra frá upphafi, og greiddu í sjóðinn samkvæmt reglugerðinni. Skyldi með varasjóðnum haldið tilteknu hlutfalli fullrar verðtryggingar, sem yrði 80% fyrst um sinn. Var þetta hlutfall tengt reglu, sem V hafði fylgt frá 1979. – B greiddi iðgjöld frá 1955 til 1979, er hann hafði hætt verkfræðistörfum, en náði ekki 65 ára aldursmörkum ellilífeyris fyrr en 1991. Hann hóf þó ekki töku lífeyris þá, þar sem hann var ósáttur við útreikninga sjóðsins á réttindum sínum, sem V taldi ekki eiga að njóta verðtryggingar. Væri reglan um lífeyri eftir hlutfalli af fullri verðtryggingu bundin við sjóðfélaga, sem greitt hefðu í sjóðinn fram að aldursmörkum. B taldi sig eiga sama rétt til verðtryggingar og aðrir sjóðfélagar á svipuðum aldri, sem hefðu hafið töku lífeyris fyrir og eftir 1. janúar 1991. Þá taldi hann að V hefði borið að veita honum hlutdeild í úthlutuðum hagnaði sjóðsins sem til hefði orðið eftir árið 1990 og þá í hlutfalli við þann lífeyri sem V bæri að ákvarða honum. Að virtum ákvæðum reglugerðarinnar og aðdraganda hennar ásamt uppgjöri sjóðsins við árslok 1990 var á það fallist með héraðs-

dómi, að ekki væri heimilt að synja fyrir verðtryggingu á lífeyrisréttindum B, og ætti afstaða V í því efni ekki réttmæta stoð í reglugerð sjóðsins. Meðal annars gæfu bráðabirgðaákvæði hennar ekki til kynna, að réttindi þáverandi lífeyrisþega og annarra eldri sjóðfélaga fram í tímann ættu að markast með endanlegum hætti af áætlunum tryggingafræðings um skuldbindingar vegna lífeyrisþeganna og fjárhæð vara-sjóðs. Einnig hafi skuldbinding sjóðsins frá 1979 um hlutfallslega verðtryggingu lífeyris ekki verið samþykkt með fyrirvara um iðgjalda-greiðslur fram að aldursmörkum. Var B talinn eiga að sæta hliðstæðum kjörum við þá sjóðfélaga, sem hófu töku lífeyris á árunum eftir 1990 og höfðu greitt iðgjöld til aldursmarka. Þá var talið að hin almennu ákvæði reglugerðarinnar um breytingar á lífeyrisréttindum vegna hagnaðar eða halla af starfsemi sjóðsins tækju til B, eftir því sem við gæti átt, en sú niðurstaða var í samræmi við nýlega dóma réttarins í sambærilegum málum. Var V dæmdur til greiðslu gjaldfallins lífeyris fram að þingfestingu málsins frá júní 1996, er B hafði gert skýra greiðslukröfu, auk þess sem tekin var til greina krafa B um viðurkenningu réttar til hlutfallslegrar verðtryggingar lífeyrisréttinda og til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði V frá og með janúar 1998.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Aðaláfrýjandi hefur skotið málinu til Hæstaréttar með stefnu 16. febrúar 1999. Hann krefst aðallega sýknu af öllum dómkröfum gagnáfrýjanda, bæði fjárkröfum og viðurkenningarkröfu, og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Til vara krafðist hann þess í öndverðu, að kröfur gagnáfrýjanda yrðu lækkaðar verulega, en krafan er nú á þá leið, að honum verði einungis gert að greiða gagnáfrýjanda 79.527 krónur, og málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti verði felldur niður.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði málinu með stefnu 11. mars 1999. Kröfur hans voru þá hinar sömu og í héraði, þ.e. að aðaláfrýjandi yrði dæmdur til greiðslu á skuld vegna vangoldins lífeyris til hans, aðallega 2.745.173 krónum, en til vara 2.307.064 krónum, auk dráttarvaxta af þeim fjárhæðum, jafnframt því sem viðurkenndur yrði réttur hans til fullrar verðtryggingar lífeyris frá aðaláfrýjanda og til hlutdeildar í

úthlutuðum hagnaði hjá sjóðnum eftir 1. desember 1997. Á þessu gerði hann breytingu við endurflutning málsins hér fyrir dómi, og krefst hann þess nú, að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða sér aðallega 2.308.644 krónur, en til vara 506.142 krónur, hvort tveggja með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þingfestingu málsins í héraði 8. janúar 1998 til greiðsludags. Jafnframt krefst hann viðurkenningar á áframhaldandi rétti sínum til 90% verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna og til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði hjá aðaláfrýjanda eftir 1. desember 1997. Að auki krefst gagnáfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Mál þetta var upphaflega flutt fyrir Hæstarétti 15. september 1999, samtímis hæstaréttarmálunum nr. 58/1999 og nr. 59/1999, sem háð voru milli aðaláfrýjanda og tveggja annarra sjóðfélaga hans. Höfðu nokkur ný gögn þá verið lögð fyrir réttinn, þar á meðal skýrsla Kr. Guðmundar Guðmundssonar cand. act. um athugun á fjárhag aðaláfrýjanda við árslok 1979 og bréfaskipti vegna breytinga á reglugerð sjóðsins í desember 1998 og janúar og febrúar 1999. Eftir dómtöku að því sinni var málið endurupptekið að ákvörðun réttarins 22. október 1999 á grundvelli 104. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 166. gr. sömu laga, og gagnáfrýjanda gefinn kostur á að reikna upphaflega varakröfu sína út að nýju með tilliti til dóma réttarins 14. sama mánaðar í fyrrgreindum málum. Yrði þá meðal annars miðað við, að gagnáfrýjandi hæfi töku lífeyris hjá aðaláfrýjanda frá þingfestingu máls þessa eða öðrum degi, sem aðilum kynni að þykja eiga betur við.

Af þessu tilefni hafa verið lagðir fram nýir útreikningar Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings, er fylgdu bréfi hans 2. nóvember 1999, þar sem krafa gagnáfrýjanda um lífeyri frá aðaláfrýjanda er endurreiknuð, og þá miðað við mismunandi upphafsдaga að töku lífeyrisins. Í annan stað hefur aðaláfrýjandi lagt fram bréf 10. og 11. þessa mánaðar frá Bjarna Guðmundssyni cand. act., tryggingafræðingi sjóðsins, með athugasemdum við þessa útreikninga, ásamt eigin útreikningum Bjarna eftir breyttum forsendum. Að fengnum þessum gögnum var málið flutt á ný og dómtekið hinn 17. þessa mánaðar.

I.

Mál þetta lýtur að rétti gagnáfrýjanda til ellilífeyris úr lífeyrissjóði aðaláfrýjanda og varðar einkum efni og áhrif mikilvægra breytinga,

sem gerðar voru á reglugerð sjóðsins árið 1990 og tóku gildi 1. janúar 1991. Er málavöxtum lýst í hinum áfrýjaða dómi. Atvik málsins og málsástæður aðila eru að miklu leyti hin sömu og um var fjallað í dómum réttarins 14. október 1999 í áðurgreindum hæstaréttarmálum nr. 58/1999 og 59/1999, en gagnaðilar aðaláfrýjanda voru þar tveir verkfræðingar, sem greitt höfðu iðgjöld til sjóðsins fram að 65 ára aldursmörkum og þá byrjað töku lífeyris. Hafði annar náð því marki á árinu 1989, fyrir gildistöku umræddra breytinga, en hinn á árinu 1994. Eiga viðhorf, sem lýst er í þessum dómum um stöðu aðaláfrýjanda og sjóðfélaga hans og skýringu og gildi reglugerðar sjóðsins með umræddum breytingum, einnig við í máli þessu.

II.

Gagnafrýjandi er verkfræðingur og varð félagi í lífeyrissjóði aðaláfrýjanda þegar á árinu 1955 við 29 ára aldur, svo sem um getur í hér-aðsdómi. Greiddi hann iðgjöld til sjóðsins frá því ári til 1. júlí 1979. Vann hann á þessu tímabili að verkfræðistörfum og atvinnurekstri á sviði verklegra framkvæmda, lengst af við fyrirtæki, sem hann stofnaði á árinu 1961. Hann náði aldursmörkum sjóðsins í apríl 1991, er hann varð 65 ára, og taldist þá hafa aflað sér um 4/5 hluta þeirra réttinda, sem iðgjaldagreiðslur til þess tíma hefðu veitt. Þegar gagnafrýjandi hætti greiðslunum hafði hann lagt niður verkfræðistörf, en áðurgreint fyrirtæki hans hafði þá verið selt fyrir nokkru. Kveðst hann ekki hafa stundað launuð störf eftir þetta.

Gagnafrýjandi hóf ekki töku lífeyris hjá aðaláfrýjanda eftir að hann náði aldri til þess, þar sem hann var ósáttur við útreikninga sjóðsins á réttindum sínum. Hefur hann aldrei lagt fram formlega beiðni um greiðslur úr sjóðnum. Hins vegar gerði hann í maímánuði 1997 kröfu um lífeyri sér til handa, frá maí 1991 að telja. Var hún borin fram í bréfi frá lögmanni hans og henni síðan fylgt eftir með höfðun máls þessa, sem þingfest var 8. janúar 1998.

Í málinu er um það deilt, hvort gagnafrýjandi eigi rétt á verðtryggingu eftir vísitölu á iðgjöldum sínum og lífeyri samkvæmt reglugerð aðaláfrýjanda, svo sem henni var breytt árið 1990, ásamt því, hvaða rétt hann eigi til hlutdeildar í hagnaði hjá sjóðnum umfram skuldbindingar á hverjum tíma. Um hið fyrra eru ákvæði í gr. 6.2 og gr. 10.1 ásamt bráðabirgðaákvæðum í gr. 20.1 og 20.2, sem öll voru sett á þeim

tíma, en um hið síðara er fjallað í gr. 16.5, sem er óbreytt að kalla frá öndverðu.

Upphafleg aðalkrafa gagnáfrýjanda var við það miðuð, að hann ætti rétt á fullri verðtryggingu lífeyrisréttinda sinna samkvæmt gr. 6.2 og 10.1, og skírskotaði hann um það til orða bráðabirgðaákvæðisins í gr. 20.1. Hann hefur nú fallið frá þessu og breytt kröfugerð sinni á þann veg, að núverandi aðalkrafa samsvarar fyrri varakröfu. Er hún á því reist, að hann eigi sama lífeyrisrétt og aðrir verkfræðingar á svipuðum aldri, er hófu töku lífeyris fyrir og eftir 1. janúar 1991 á þeim grundvelli, að réttindi þeirra yrðu miðuð við tiltekið lágmark verðtryggingar á iðgjöldum þeirra frá upphafi, eftir hlutfalli, sem samþykkt væri af hálfu sjóðsins. Um þetta vísar hann einkum í 20. gr. reglugerðarinnar og einnig til ákvörðunar á aukaaðalfundi sjóðsins 28. nóvember 1979. Samkvæmt gr. 20.2 og umræddri ákvörðun var hlutfall verðtryggingar til útreiknings á réttindum sjóðfélaga, sem ekki töldust ná að standa undir fullri verðtryggingu, upphaflega ákveðið 80%, en frá 1. júlí 1996 hefur það verið 90%. Einnig telur gagnáfrýjandi sig eiga rétt til hlutdeildar í hagnaði sjóðsins til jafns við þessa sjóðfélaga, og þá miðað við þann verðtryggða lífeyri, sem sjóðnum beri að ákvarða honum eftir umræddri hlutfallsreglu.

Af hálfu aðaláfrýjanda hefur hins vegar verið litið svo á, að gagnáfrýjandi eigi ekki rétt til ellilífeyris umfram þann, sem reikna megir eftir uppsöfnuðu verðmæti iðgjalda hans frá 1955-1979, að meðtalinni hlutdeild í hagnaði sjóðsins umfram skuldbindingar á tímanum fram til ársloka 1990. Hafi gr. 20.1 ekki veitt honum rétt á verðtryggingu iðgjalda að þessu tímamarki fremur en öðrum sjóðfélögum. Ennfremur eigi hann ekki rétt til greiðslu lífeyris á grundvelli gr. 20.2, er svari til 80% og síðar 90% af fullri verðtryggingu iðgjalda hans. Skuldbinding sjóðsins um þann lífeyri og varasjóður sa, sem henni sé tengdur, varði aðeins þá sjóðfélaga, sem haldið hafi áfram greiðslu iðgjalda allt að aldursmörkum. Jafnframt eigi hann ekki rétt til hlutdeildar í hagnaði af starfsemi sjóðsins eftir árið 1990, er úthlutað sé samkvæmt gr. 16.5, nema að tiltölu við óverðtryggt verðmæti iðgjalda sinna.

Aðaláfrýjandi lítur jafnframt svo á, að greiðsla verðtryggðs lífeyris til gagnáfrýjanda ásamt samsvarandi hagnaðarhlutdeild myndi raska þeim forsendum, sem á hafi verið byggt við tryggingafræðilegar úttektir á sjóðnum frá og með 1991, og eigi þetta einnig við um

greiðslur á grundvelli dóma Hæstaréttar frá 14. október 1999. Leiði rökunin til þess, að endurmeta þurfi það hlutfall verðtryggingar, sem fylgt hafi verið á grundvelli gr. 20.2, en varasjóður frá 1990 til upp-bóta eftir þeirri grein nægi ekki til að standa undir breyttum greiðslum samkvæmt skilningi Hæstaréttar á reglugerð sjóðsins. Við endurflutning málsins hefur hann fylgt þessu eftir með því að leggja fram fyrrgreinda útreikninga Bjarna Guðmundssonar cand. act., þar sem lýst er meðal annars þeirri skoðun, að hlutfall verðtryggingar á lífeyri til gagnáfrýjanda ætti að nema sem næst 64% og 72% í stað 80% og 90% á sama tíma, ef miðað væri við stöðu sjóðsins að þessu leyti.

III.

Í samræmi við forsendur að fyrrgreindum dómum réttarins verður að líta svo á, að gagnáfrýjandi geti ekki krafist fullrar verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna á grundvelli reglugerðar aðaláfrýjanda, og verði ákvæði 20. gr. hennar ekki skýrð á þann veg. Hefur hann og breytt kröfugerð sinni hér fyrir dómi því til samræmis.

Með skírskotun til sömu dóma og til forsendna hins áfrýjaða dóms verður á hinn bóginn að fallast á það með gagnáfrýjanda, að hann eigi ekki að þurfa að sæta lakari kjörum með tilliti til verðtryggingar réttinda en þeir eldri sjóðfélagar aðaláfrýjanda, sem hófu töku lífeyris á næstu árum eftir 1990 og höfðu þá greitt iðgjöld í sjóðinn fram að 65 ára aldri. Eigi þetta við þrátt fyrir þau orð gr. 20.2, að ákvæði hennar varði sjóðfélaga, sem „greiða í sjóðinn“ samkvæmt reglugerðinni.

Aðaláfrýjandi hefur skýrt orð þessi svo, að átt sé við greiðslu iðgjalda fram að venjulegum aldursmörkum, og styður það meðal annars við gögn um uppgjör á sjóðnum við árslok 1988 og 1990 og aðdragandann að samþykkt hinnar breyttu reglugerðar. Kveður hann þennan áskilnað hafa verið forsendu að áætlunum tryggingafræðings um það, hvað leggja þyrfti í varasjóð til að standa undir greiðslu á lífeyri með 80% verðtryggingu, og einnig að samþykkt á reglugerðinni og reikningum sjóðsins. Á hinn bóginn verður ekki sagt, að reglugerðin sjálf beri með sér, að þetta sé hinn rétti skilningur. Í henni er ekki vikið beinum orðum að nauðsyn þess að greina á milli áunninna réttinda sjóðfélaga og réttar þeirra til að njóta verðtryggingar iðgjalda og lífeyris eftir gr. 6.2 og 10.1, og þess sér hvergi stað nema í bráðabirgða-ákvæðum 20. gr., að árið 1990 marki sérstök skil í starfsemi sjóðsins.

Þau ákvæði veita ekki vísbendingu um, að réttindi þáverandi lífeyrisþega og annarra eldri sjóðfélaga fram í tímann hafi átt að markast með endanlegum hætti af þeim áætlunum um skuldbindingar vegna lífeyrisþega og fjárhæð varasjóðs, sem lýst var í skýrslum tryggingafræðingsins. Við skýringu þessara ákvæða og reglugerðarinnar í heild verður að líta til þess, að með hinum umdeildu breytingum var að því stefnt að koma á verðtryggingu á lífeyrisréttindum sjóðfélaga, eins og réttilega er til vísað í héraðsdómi.

Á það má fallast, að greiðsla umkrafins lífeyris til gagnáfrýjanda sé óhagstæð sjóðnum að því leyti, að iðgjöld hans voru greidd á þeim tíma, er verðtrygging fjárskuldbindinga var almennt óheimil. Hins vegar voru iðgjöldin meðal þeirra fjármuna, sem stóðu undir vexti sjóðsins á árunum eftir 1979, sem og skuldbindingu sjóðsins frá því ári um greiðslur miðað við 80% af fullverðtryggðum réttindum til lífeyrisþega sinna. Sú skuldbinding var ekki samþykkt með fyrirvara eða áskilnaði um iðgjaldagreiðslur fram að aldursmörkum, og aðaláfrýjandi hefur ekki sýnt fram á, að fyrirvari í þá átt hafi mótast áður en gengið var til breytinga á reglugerðinni. Um gagnáfrýjanda sjálfan liggur það fyrir, að greiðslur hans til sjóðsins fóru í raun saman við starfsævi hans sem verkfræðings.

Að athuguðu öllu þessu verður að telja, að synjun um verðtryggingu á lífeyri til gagnáfrýjanda eigi ekki réttmæta stoð í reglugerð sjóðsins.

Með skírskotun til fyrrgreindra dóma verður einnig að fallast á, að gagnáfrýjanda beri hlutdeild í hagnaði af starfsemi sjóðsins með hliðstæðum hætti og þeim sjóðfélögum, sem fyrr getur, þegar til úthlutunar komi samkvæmt gr. 16.5, enda beri hann áhættu af halla á sjóðnum að sama skapi og þeir.

IV.

Í málinu krefst gagnáfrýjandi aðfarardóms fyrir lífeyri, sem fallinn hafi verið í gjalddaga fyrir þingfestingu málsins, en lífeyrir er greiddur mánaðarlega fyrirfram með 1/12 af árlífeyri, sbr. gr. 10.1 í reglugerð aðaláfrýjanda. Er krafan nú miðuð við 80% af fullverðtryggðum lífeyri fram að 1. júlí 1996 og 90% eftir það, sem fyrr segir. Jafnframt tekur hún til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði af starfsemi aðaláfrýjanda árin 1991-1996, er honum hafi borið á sama tímabili, og þá í hlutfalli við þennan lífeyri, sem aðaláfrýjanda hafi borið að ákvarða honum. Nær aðalkrafa hans yfir tímabilið frá og með maí 1994, er hann hafði náð

68 ára aldri, til og með desember 1997. Varakrafan miðast hins vegar við tímabilið frá og með júní 1997, þegar kröfubréf hans til aðaláfrýjanda hafði verið sent, til desemberloka sama ár. Eru fjárhæðir krafanna, 2.308.644 og 506.142 krónur, byggðar á áðurnefndum útreikningum Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings, þar sem horft er til forsendna að fyrrgreindum dómum Hæstaréttar. Eftir atvikum og aðdraganda málsins þykir rétt, að varakrafa gagnáfrýjanda verði tekin til greina óbreytt.

Með vísan til þess, sem fyrr var rakið, verður einnig fallist á kröfu gagnáfrýjanda um viðurkenningu á rétti hans til hlutfallslegrar verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna og hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði hjá aðaláfrýjanda eftir desembermánuð 1997.

Málskostnaðarákvæði héraðsdóms verður staðfest.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda málskostnað fyrir Hæstarétti, svo sem um er mælt í dómsorði.

D ó m s o r ð :

Aðaláfrýjandi, Lífeyrissjóður verkfræðinga, greiði gagnáfrýjanda, Birgi G. Frímannssyni, 506.142 krónur, með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 8. janúar 1998 til greiðsludags.

Viðurkenndur er réttur gagnáfrýjanda til hlutfallslegrar verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna og til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði hjá aðaláfrýjanda frá og með 1. janúar 1998.

Ákvæði hins áfrýjaða dóms um málskostnað á að vera óraskað.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda 350.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 23. nóvember 1999.

Ár 1998, mánudaginn 23. nóvember, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Hirti O. Aðalsteinssyni héraðsdómara og meðdómsmönnum Sigurði Frey Jónatanssyni tryggingastærðfræðingi og Stefáni Daníel Franklín, löggiltum endurskoðanda, kveðinn upp dómur í máli nr. E-41/1998: Birgir G. Frímannsson gegn Lífeyrissjóði verkfræðinga.

Mál þetta, sem upphaflega tekið var til dóms 25. september sl., er höfðað

með stefnu útgefinni 16. desember sl. og birtri daginn eftir. Málið var endurupptekið í dag samkvæmt 1. mgr. 115. gr. laga nr. 91/1991, en þar sem dómendur og aðilar voru sammála um að ekki væri þörf flutnings á ný var það dómtekið.

Stefnandi er Birgir G. Frímannsson verkfræðingur, kt. 140426-4159, Barðaströnd 27, Seltjarnarnesi.

Stefndi er Lífeyrissjóður verkfræðinga, kt. 430269-4299, Engjateigi 9, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær að stefndi verði dæmdur til greiðslu á skuld vegna vangreidds lífeyris, aðallega að fjárhæð kr. 2.745.173, en til vara að fjárhæð kr. 2.307.064, í báðum tilvikum með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga frá 18. desember 1997 til greiðsludags. Þá er krafist viðurkenningar á áframhaldandi rétti stefnanda til fullrar verðtryggingar lífeyrisins og til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði hjá stefnda eftir 1. desember 1997. Loks er krafist málskostnaðar samkvæmt reikningi auk virðisaukaskatts af málflutningsþóknun.

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda en til vara að kröfur stefnanda verði lækkaðar verulega. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda að mati dómsins.

Málavextir.

Lífeyrissjóður Verkfræðingafélags Íslands, eins og hann hét áður, var stofnaður árið 1954 og er hlutverk sjóðsins að veita sjóðfélögum elli- og örorkulífeyri og eftirlátnum mökum þeirra og börnum maka- og barnalífeyri samkvæmt ákvæðum reglugerðar fyrir sjóðinn. Samkvæmt ákvæðum reglugerðarinnar geta allir verkfræðingar orðið sjóðfélagar og aðrir sem stjórnin hefur samþykkt. Þá er tekið fram í reglugerðinni að elli- og örorkulífeyrisþegar teljist einnig sjóðfélagar. Sjóðurinn er svokallaður sameignarsjóður, enda eiga sjóðfélagar ekki sérgreint það fé sem þeir greiða til sjóðsins, heldur leggst það í sameiginlegan sjóð. Í 6. gr. reglugerðar sjóðsins er fjallað um réttindi sjóðfélaga til ellilífeyris og mun sjóðurinn hafa þá sérstöðu meðal sameignarsjóða að réttindi sem fást út á greidd iðgjöld eru hærri í krónum talið eftir því sem greiðandinn er yngri. Upphæð ellilífeyris fer eftir töflum í reglugerðinni og er þar kveðið á um krónutölu ellilífeyris sem fer lakkandi eftir aldri greiðanda.

Vegna verðbólgu í landinu á áttunda áratugnum varð sjóðurinn fyrir áföllum, enda var raunávöxtun fjárskuldbindinga haldið neikvæðri með lagaboði og rýrnaði raunvirði lífeyris sjóðfélaga hratt af þeim sökum. Var brugðist við þessu með því að greiða árlega uppbætur á lífeyri og voru þær nefndar jólabónus. Á aðalfundi árið 1979 var samþykkt að endurskoða reglugerð sjóðsins vegna þessara vandamála og þar til endurskoðun lyki skyldu greiddar uppbætur á lífeyrinn

sem næmu 80% af verðtryggingu réttinda miðað við framfærsluvísitölu. Reglugerðinni var ekki breytt fyrr en í júní árið 1990 með gildistöku 1. janúar 1991 og fram til þess tíma var 80% uppbótarreglunni beitt. Þær breytingar sem hér skipta máli voru þær að ákveðið var að lífeyrisgreiðslur skyldu verðtryggðar með lánskjaravísitölu, sbr. 10. gr. reglugerðarinnar. Í athugasemdum með breytingartillöggunni var vísað til athugasemda við gr. 6.2., en þar var lagt til að iðgjöld verði við útreikning ellilífeyrisréttar verðtryggð með lánskjaravísitölu. Samkvæmt gr. 16.5. í reglugerðinni skal sjóðstjórnin fá tryggingafræðing til að reikna út fjárhag sjóðsins eigi sjaldnar en 3. hvert ár. Hann skal semja skýrslu um athugunina og gera upp efnahagsreikning sjóðsins á grundvelli útreikninga sinna. Sýni uppgjórið hagnað skyldi honum varið til hlutfallslegrar hækkunar á lífeyrisréttindum sjóðfélaganna eftir tillögum tryggingafræðingsins. Þó getur aðalfundur ákveðið að leggja hann eða hluta hans í varasjóð. Sýni uppgjórið halla, sem ekki verður greiddur úr varasjóði, ber að lækka lífeyrisréttindin hlutfallslega. Þá voru sett eftirfarandi bráðabirgðaákvæði í reglugerðina og er gr. 20.1. svohljóðandi: „Réttindi sjóðfélaga eins og þau verða þ. 31. des. 1990 skv. þágildandi ákvæðum reglugerðar, skulu umreiknuð til réttinda í samræmi við réttindaákvæði þau, sem gildi taka 1. jan. 1991, og skulu verðtryggð upp frá því á sama hátt og þau réttindi sem myndast frá og með 1. janúar 1991.“ Í athugasemdum með greininni segir að kveðið sé á um verðtryggingu réttinda sem myndast áður en tekin er upp verðtrygging í sjóðnum. Gr. 20.2. er svohljóðandi: „Varasjóði, sem eftir stendur, þegar úthlutað hefur verið þeim hluta hagnaðar af starfsemi sjóðsins, sem til hefur orðið vegna ávöxtunar umfram reiknigrundvöll til og með 31. des. 1990, skal verja til að hækka lífeyrisréttindi þeirra sjóðfélaga, sem lægst réttindi hafa miðað við fulla verðtryggingu iðgjalda þeirra frá upphafi, og greiða í sjóðinn skv. reglugerð þessari. Með varasjóði þessum skal haldið tilteknu hlutfalli af fullri verðtryggingu lífeyrisréttar. Hlutfall þetta verður 80% frá og með 1. jan. 1991 og endurskoðast til hækkunar eða lækkunar skv. úttekt tryggingafræðings.“ Orðunum „skv. reglugerð þessari“ mun hafa verið bætt síðar við reglugerðina. Í athugasemdum segir að tillagan að grein 20.2 sé sniðin eftir tillögum tryggingafræðings LVFÍ um lífeyrisuppgjör pr. 31. des. 1988. Gert er ráð fyrir sams konar uppgjöri pr. 31. des. 1990 þegar verðtrygging verði tekin upp í sjóðnum. Tilteknum hagnaði verði varið til að hækka lífeyrisrétt þeirra sjóðfélaga sem lægst réttindi hafa miðað við fulla verðtryggingu og greiða í sjóðinn fram að þeim tíma að þeir eigi rétt á bótum frá sjóðnum.

Auk þessara breytinga var réttindatöflum 6. gr. breytt þannig að gert var ráð fyrir 3,5% ávöxtun í stað 4% ávöxtunar.

Stefndi hefur í greinargerð og með framlagningu dómskjala lýst aðdraganda reglugerðarbreytingarinnar árið 1990. Segir stefndi að í fréttabréfi stefnda í maí 1986 hafi verið skýrt frá því að unnið væri að úttekt á stöðu sjóðsins, en slík

úttekt sé grundvöllur að endurskoðun á reglugerðinni. Í fréttabréfi í maí 1987 séu hugleiðingar um vandann við fyrirhugaðar reglugerðarbreytingar. Í mars 1988 sé ítarleg umfjöllun um stöðu sjóðsins og hugmyndir sem til umræðu voru. Jafnframt sé þar grein um útreikning tryggingafræðings á stöðu sjóðsins. Í maí 1989 er enn fjallað um útreikninga tryggingafræðings sjóðsins og í maí 1990 er fjallað um lífeyrisuppgjör skv. nýjum tillögum, reglugerðarbreytingar og áhrif breyttra reglna á makalífeyri. Þá hafi stjórn sjóðsins boðað til félagsfundar 9. apríl 1990, annars vegar um tillögur tryggingafræðings um lífeyrisuppgjör í árslok 1988 og hins vegar til kynningar á hugmyndum að breytingum á reglugerð sjóðsins. Með fundarboði dagsettu 18. maí 1990 var boðað til aðalfundar í sjóðnum 30. maí 1990. Meðal dagskrárliða var lífeyrisuppgjör pr. 31.12.1988 og reglugerðarbreyting. Tekið var fram að skýrsla tryggingafræðingsins liggja frammi á skrifstofu sjóðsins sjóðfélögum til sýnis. Tillögum til breytinga á samþykktum sjóðsins með athugasemdum og skýringum var dreift meðal sjóðfélaga. Þær voru ræddar á aðalfundi 30. maí 1990 og samþykktar samhljóða á framhaldsaðalfundi 27. júní 1990.

Stefnandi er félagi í hinum stefnda lífeyrissjóði og hóf hann að greiða iðgjöld við stofnun hans árið 1955, en þá var stefnandi 29 ára gamall. Hann greiddi samfelld til sjóðsins í 25 ár eða til 1. júlí 1979. Stefnandi varð 65 ára í apríl 1991 og komst þá á þann aldur að geta hafið töku lífeyris skv. ákvæðum reglugerðar sjóðsins, en hann hafði þá ekki greitt iðgjöld í 12 ár. Vegna ákvæðanna í reglugerð sjóðsins um að iðgjöld greidd fyrri hluta ævinnar skuli vega þyngra í öflun lífeyrisréttinda var stefnandi búinn að afla sér um 4/5 hluta þeirra réttinda sem hann hefði öðlast með greiðslu iðgjalda til aldursmarkanna. Áðurgreind verðtrygging lífeyrisréttinda var ekki látin ná til þeirra sem höfðu hætt greiðslu iðgjalda áður en þeir urðu 65 ára. Mun stefndi hafa túlkað orðin „og greiða í sjóðinn“ í bráðabirgðaákvæðinu í gr. 20.2. með þessum hætti. Þeir lífeyrisþegar, sem greitt hafa til sjóðsins fram að aldursmörkum, hafa hins vegar fengið verðtryggðan lífeyri að hluta eftir breytingarnar á reglugerðinni, fyrst 80% fram á mitt ár 1996 en síðan 90% skv. ákvörðun sjóðsins. Stefnandi mun hins vegar hafa verið talinn hafa átt að njóta hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði eftir 1991, sem þá hefur verið reiknuð af óverðtryggðum hluta hans.

Stefnandi hefur aldrei þegið lífeyri frá stefnda og hefur hann talið útreikninga stefnda á lífeyrinum með öllu óviðunandi. Hefur komið fram að stefndi telji mánaðarlegan lífeyri til stefnanda fyrir júlímánuð árið 1995 eiga að nema kr. 9.688. Stefnandi og aðrir sjóðfélagar hafa leitað lögmannaðstoðar en þeir telja sig eiga rétt til hærri lífeyrisgreiðslna úr sjóðnum. Hefur verið reynt að leysa ágreininginn utan réttar og er þeim tilraunum lýst í stefnu, en ekki þykir ástæða til að tíunda þær hér, en þar áttu hlut að máli lögmenn aðila og tryggingafræðingarnir Jón Erlingur Þorláksson og Bjarni Guðmundsson, tryggingastærðfræðingur sjóðsins.

Málsástæður og lagarök.

Stefnandi reisir málalímbúnað sinn á því að í ákvæði til bráðabirgða í gr. 20.1. reglugerðar sjóðsins felist réttur hans til fullrar verðtryggingar eldri réttinda við umreikninginn 1. janúar 1991. Sá réttur njóti síðan áfram fullrar verðtryggingar eftir þann dag. Þá byggjast kröfur hans á því að stefnanda hafi samkvæmt reglugerðinni borið hlutdeild í úthlutuðum hagnaði sjóðsins eftir reglugerðarbreytinguna frá ársbyrjun 1991, þannig að við þá úthlutun yrði miðað við verðtryggðan lífeyrisréttinn. Er gert ráð fyrir að úthlutun hefjist frá og með júlímánuði árið eftir að hagnaður varð og byrjar hann því að leggjast til á miðju ári 1992. Stefnandi hefur áskilið sér rétt til þess að gera frekari kröfur vegna hagnaðar ársins 1996 sem leggjast hefði átt til í júlí 1997. Aðalkrafa stefnanda er byggð á fullri verðtryggingu og hlutdeild í hagnaði, en varakrafan felur aðeins í sér lífeyri sem er miðaður við þá verðtryggingu sem aðrir lífeyrisþegar hafa notið, þ.e. fyrst 80% en síðan 90% frá miðju ári 1996 og tilsvareandi hagnaðarhlutdeild.

Stefnandi byggir á því að ákvæðið í gr. 20.1. feli það í sér að við breytinguna 1. janúar 1991 hafi réttindi sjóðfélaganna átt að umreiknast yfir á þann réttindagrundvöll sem þá tók við. Þetta hljóti að þýða fulla verðtryggingu hinna eldri réttinda við umreikninginn, því að „réttindaákvæði þau, sem taka gildi 1. janúar 1991“ hafi falið í sér slíka verðtryggingu skv. breytingunni sem gerð var á gr. 10.1. Ekki verði fallist á þann skilning stefnda að umreikningurinn ætti að miðast við 80% verðtryggingu, sem hafi verið sú verðtrygging sem menn nutu fyrir breytinguna. Stefnanda sýnist stefndi byggja þennan skilning á ákvæðinu í gr. 20.2., þar sem ráðagerð er uppi um 80% hlutfall af fullri verðtryggingu, sem eigi að endurskoðast til hækkunar eða lækkunar skv. úttekt tryggingafræðings, þó að þetta sé þar bundið við ráðstöfun á tilgreindum varasjóði. Stefnandi byggir á því að ekki sé verið að fjalla um útreikning grunnréttinda til lífeyris við reglugerðarbreytinguna heldur aðeins um ráðstöfun varasjóðsins. Stefnandi bendir á að skv. ákvæðinu skuli varasjóðnum varið til að hækka lífeyrissjóðsréttindi þeirra sjóðfélaga, sem lægst hafa réttindi miðað við fulla verðtryggingu og sýnist stefnanda þarna hnykkt á þeim skilningi að iðgjöldin eigi frá upphafi að verðtryggjast að fullu.

Stefnandi byggir kröfu sína um hlutfallslega hlutdeild í úthlutuðum hagnaði á gr. 16.5. í reglugerð sjóðsins, þar sem segir að hagnaði af rekstri sjóðsins skuli verja til hlutfallslegrar hækkunar á lífeyrisréttindum sjóðfélaganna. Skv. gögnum málsins virðist stefndi telja stefnanda eiga rétt til hagnaðarhlutdeildar en þá aðeins ef lífeyrir hans er óverðtryggður, eins og stefndi telur rétt. Komi fram í afstöðu stefnda að við verðtryggingu lífeyrisins yrði stefnandi ekki fremur en þeir lífeyrisþegar sem greiddu iðgjöld til aldursmarka talinn eiga rétt á hlutdeild í hagnaðinum. Stefnandi byggir á því að allir sjóðfélagar eigi að njóta

hlutdeildar í hagnaði sjóðsins skv. gr. 16.5. í reglugerðinni og eigi sú hlutdeild að skiptast á þá hlutfallslega miðað við þau réttindi sem þeir hafa öðlast.

Stefnanda virðist stefndi byggja afstöðu sína helst á því að lífeyrisþegarnir njóti með 80% og síðan 90% verðtryggingu ríkari réttar en þeim hefði borið ef ávöxtun þeirra eigin framlaga í sjóðnum hefði verið reiknuð út. Ekki verði fallist á að orðalagið í gr. 16.5. „eftir tillögum tryggingafræðingsins“ leyfi slík sjónarmið, enda hvergi í reglugerðinni að finna stoð fyrir slíku. Stefnandi byggir á því að tryggingafræðingurinn hljóti við tillögugerð sína að vera bundinn af efnisreglu ákvæðisins um að hagnaði skuli verja til hlutfallslegrar hækkunar á lífeyrisréttindum sjóðfélaganna. Hljóti þar að vera átt við alla, hvort sem þeir hafa hafið töku lífeyris eða ekki.

Að mati stefnanda hefur stefndi beitt hann alveg sérstökum órétti með því að synja honum með öllu um verðtryggingu lífeyrisréttarins og gera hlut hans að því leyti miklu verri en annarra lífeyrisþega í sjóðnum. Virðist stefndi byggja þessa afstöðu sína á orðalagi í gr. 20.2. í bráðabirgðaákvæði reglugerðarinnar þar sem segir „og greiða í sjóðinn“. Virðist túlkun stefnda sú að þeir sjóðfélagar sem hætt hafi að greiða iðgjöld áður en þeir náðu aldursmörkum, skuli alls engar verðtryggingar njóta. Stefnandi byggir á því að þessi mismunun fái ekki með nokkru móti staðist. Hann bendir á að lífeyrisréttindi hans hjá stefnda séu eignarréttindi sem njóti auk annars stjórnskipulegrar verndar. Með því að gera hlut hans verri en annarra lífeyrisþega sé brotinn á honum réttur sem slíkrar verndar njóti skv. núgildandi ákvæðum 72. gr. stjórnarskrárinnar, sbr. einnig 65. gr. hennar. Þessar meginreglur hljóti að orka á skýringu á reglugerð stefnda með þeim hætti að í henni verði ekki talin felast heimild til þessarar mismununar. Að því er tímabilið fram til 1991 snertir sé ljóst að hvergi var í reglugerð stefnda að finna nokkra heimild til að láta stefnanda njóta verri kjara en aðrir nutu. Orðalagið „og greiða í sjóðinn“ getur aldrei falið í sér rétt til að mismuna mönnum aftur í tímann með þessum hætti. Þá séu engin efni til þess að túlka þau þannig að þau heimili mismunun til framtíðar. Jafnvel þó sá skilningur yrði talinn felast í orðalaginu, fái ekki staðist að meiri hluti manna í félagi megi ákveða slíka skerðingu á eignarréttindum minni hluta þeirra manna sem í hlut eiga.

Stefnandi bendir á til viðbótar að gr. 20.1. fjalli um umreikning réttindanna og sé þar enginn fyrirvari gerður. Orðin „og greiða í sjóðinn“ í gr. 20.2. standi þar í sambandi við ráðstöfun á varasjóðnum sem hafi ekkert að gera með grunnréttindin skv. gr. 20.1. Hafi ætlunin verið að láta þessi orð hafa þá afdrifaríku merkingu, sem stefndi vill vera láta, var auðvelt að taka það skýrt fram, t.d. með því að bæta við orðunum „fram að aldursmörkum“, en það var ekki gert.

Stefnandi bendir sérstaklega á það einkenni sameignarsjóða að þeir fela í sér samtryggingarkerfi sjóðfélaga þannig að réttindi þeirra til ellilífeyris ráðast af

réttindaákvæðum reglugerðar en ekki sérgreindum framreikningi framlaga þeirra. Þannig geti einstakir sjóðfélagar notið mismunandi réttar eftir atvikum sem hafa ekkert með innborganir þeirra að gera. Fjármunir kunni að færast milli kynslóða í slíkum sjóðum, oftast frá þeim yngri til hinna eldri.

Stefnandi byggir dómkröfur sínar á útreikningum Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings og þykir ekki ástæða til að gera grein fyrir þeim nema kröfur stefnanda verði teknar til greina.

Stefnandi byggir kröfur sínar á ólögfestum reglum samninga- og kröfuréttar um skuldbindingargildi samninga, í þessu tilviki reglugerð stefnda. Dráttarvaxtakrafa er reist á III. kafla vaxtalaga og málskostnaðarkrafa er byggð á XXI. kafla laga nr. 91/1991. Þess er sérstaklega krafist að við ákvörðun málskostnaðar verði tekið tillit til kostnaðar af starfi Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings.

Stefndi byggir á því að stefnandi hafi ákveðið að hætta greiðslu iðgjalda í sjóðinn enda þótt honum væri kunnugt um þá skerðingu á réttindum sem það hefði í för með sér. Stefndi hafi varað stefnanda við þegar ósk hans var samþykkt en sú leið sem stefnandi valdi vitandi vits var honum óhagstæð. Ákvæðið um verðtrygginguna og 80% regluna á ekki við um stefnanda nema að hluta og heimilt var að mati stefnda að kveða á um slíkt í reglugerð. Gilda sömu reglur um stefnanda og aðra sem eins er ástatt um og er honum því ekki mismunað með neinum hætti.

Stefndi byggir sýknukröfu sína á því að stefnandi hafi ekki tilkynnt sjóðnum að hann hyggtist hefja töku lífeyris og þegar af þeirri ástæðu sé engin lífeyriskrafa stefnanda á hendur sjóðnum gjaldfallin. Beri því að sýkna stefnda að svo stöddu eða vísa málinu frá dómi ex officio. Stefndi sé reiðubúinn að greiða stefnanda þann lífeyri sem hann á rétt á samkvæmt reglum sjóðsins. Reglugerðarákvæðin frá 1990 hafi verið samþykkt samhljóða á löglegum aðalfundi sjóðfélaga að undangengnum faglega vönduðum undirbúningi. Hafi sjóðfélögum verið kynntar ítarlega fyrirhugaðar tillögur um reglugerðarbreytingar og áhrif þeirra, bæði með dreifingu skriflegra gagna og á fundum. Af tillögunum og kynningu þeirra mátti stefnanda sem og öðrum sjóðfélögum vera ljóst í hverju breytingarnar voru fólgnar og hver áhrif þeirra voru á skyldur þeirra og réttindi. Breytingarnar hafi að öllu leyti samræmst lögum og sjóðfélögum hafi verið heimilt að koma málum sínum fyrir á þann hátt sem þeir gerðu, meðal annars samkvæmt grundvallarreglunni um samningsfrelsi. Stefndi hafi ekki rýrt réttindi stefnanda né hyggtist hann gera það. Þá heldur stefndi því fram að sjóðurinn hafi gætt þeirrar varkárni sem af honum mátti krefjast þegar hann varaði stefnanda við áhrifum þess að hætta að greiða iðgjöld til sjóðsins löngu fyrir aldursmörk.

Þær breytingar sem hér skipti máli séu að kveðið sé í fyrsta sinn á um verðtryggingu í reglugerð og skal hún miðast við lánskjaravísitölu, sbr. gr. 6.2. Hún hafði

áður samkvæmt tímabundnum ákvörðunum aukaáðalfundar 1979 tekið mið af framfærsluvísitölu. Þá var kveðið á um það í bráðabirgðaákvæði að réttindi sjóðfélaga skv. eldri reglugerð skyldu umreiknuð til réttinda samkvæmt endurskoðaðri reglugerð og verðtryggð upp frá því. Að lokum var ákveðið að stofna skyldi uppbótarsjóð með hagnaði, sem nánar er skilgreindur í ákvæðinu, til þess eingöngu að hækka lífeyrisréttindi þeirra sjóðfélaga sem lægst réttindi hafa miðað við fulla verðtryggingu iðgjalda þeirra frá upphafi og greiða í sjóðinn skv. reglugerð. Með uppbótarsjóðnum skyldi halda 80% hlutfalli af fullri verðtryggingu lífeyrisréttar frá og með 1. janúar 1991 og mátti síðan hækka eða lækka skv. úttekt tryggingastærðfræðings. Um stefnanda fari óhjákvæmilega eftir öðrum reglum og sjónarmiðum þar sem hann tók ekki þátt í því að greiða iðgjöld til sjóðsins sem var forsenda þess að unnt væri að beita verðtryggingu og 80% reglu.

Samkvæmt úttekt tryggingastærðfræðings á sjóðnum pr. 31. desember 1990 hafi eignir sjóðsins numið 1.798 milljónum króna og skiptust skuldbindingar þannig að vegna lífeyrisþega voru 163 milljónir króna, vegna uppsafnaðra réttinda annarra voru 1.533 milljónir króna og vegna uppbóta 102 milljónir króna. Stefndi telur felast í þessu að lagðar hafi verið til hliðar 163 milljónir króna til greiðslu á skuldbindingum við þá sem þegar hafa byrjað töku lífeyris og er þá miðað við 80% verðtryggingu réttarins án tillits til þess að iðgjöld lífeyrisþeganna dugðu ekki til að standa undir þessum réttindum. Sérstaklega skilgreindur hagnaður að fjárhæð 102 milljónir króna sé lagður í uppbótarsjóð í eitt skipti fyrir öll til að unnt verði að tryggja að þeir sem hefji töku lífeyris á næstu árum og greiða til sjóðsins iðgjöld fái frá og með 1. janúar 1991 80% verðtryggðan lífeyri án tillits til þess hvort iðgjöld þeirra standi að fullu undir slíkri verðtryggingu. Með þessum ráðstöfunum hafi verið framkvæmt uppgjör þar sem hagsmunir hinna eldri sjóðfélaga voru hafðir í fyrirrúmi. Miðað við uppbyggingu sjóðsins var flutt fé frá hinum yngri sjóðfélögum til hinna eldri fram yfir það sem reglur og grunnhugmynd sjóðsins gerði ráð fyrir. Grunnhugmynd sjóðsins sé sú að iðgjöld hvers sjóðfélaga standi undir lífeyrisrétti hans án nokkurra milli-færslna en þeirra sem leiða af áhættutryggingu í samtryggingarsjóði.

Stefndi byggir á því að orðalag gr. 20.1. í reglugerðinni gefi ekki tilefni til þeirrar túlkunar að öllum sjóðfélögum sé heitið fullri eða 100% verðtryggingu á lífeyrisréttindi sín. Þar sé einungis talað um umreikning réttinda og að þau skuli verðtryggja upp frá því á sama hátt og þau réttindi sem myndast frá og með 1. janúar 1991. Ekkert sé sagt um fulla verðtryggingu réttinda við umreikninginn og með samanburði á 1. og 2. mgr. 20. gr. komi í ljós að fyrirhugað sé að greiða þeim sem hefja töku lífeyris á næstunni 80% verðtryggðs lífeyris og að til þess þurfi að stofna sérstakan uppbótarsjóð. Hvorki orðalag reglugerðar-breytinganna, undirbúningur eða síðari kynningar geta hafa vakið hjá stefnanda væntingar um betri rétt en hann nýtur.

Stefndi byggir á því að stefnandi eigi ekki annan og meiri rétt á þátttöku í hagnaði sjóðsins, sem varð til eftir 1. janúar 1991, en hann nýtur nú. Stefndanda hafi verið ljóst eða átti að vera ljóst að fram fór uppgjör við gamla tímann og niðurstaðan varð sú að hann fékk þau réttindi sem hér hefur verið lýst. Stefndandi geti ekki leitað stuðnings fyrir kröfugerð sinni í gr. 16.5. né öðrum ákvæðum reglugerðarinnar.

Stefndi byggir á því að stefnandi hafi ekki hreyft athugasemdum við reglugerðarbreytinguna fyrr en árið 1995. Fram til þessa hafði engum athugasemdum verið hreyft að undanteknum athugasemdum í bréfi stefndanda dagsettu 22. janúar 1993. Stefndandi hafi sætt sig við framkvæmdina í verki og með aðgerðarleysi sínu glatað rétti til að gera kröfur nú.

Stefndi byggir varakröfu sína á því að hluti af kröfu stefndanda, þ.e. fyrir tímaabilið 1. maí 1991 til 31. desember 1993, sé fyrndur, sbr. 2. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905.

Forsendur og niðurstaða.

Upplýst er í máli þessu að hinn stefndi lífeyrissjóður varð fyrir áföllum af völdum verðbólgu eins og að framan er rakið. Til þess að tryggja hag sjóðfélaga var unnið að breytingum á reglugerð sjóðsins og voru breytingarnar kynntar ítarlega á fundum og í fréttabréfi. Var kveðið á um verðtryggingu samkvæmt láns-kjaravísitölu í reglugerðinni og samkvæmt bráðabirgðaákvæði skyldu réttindi sjóðfélaga samkvæmt eldri reglugerð umreiknuð til réttinda samkvæmt endurskoðaðri reglugerð með nánar tilgreindum hætti. Stefndandi hóf að greiða iðgjöld til sjóðsins árið 1955 og greiddi hann samfelld til sjóðsins í 25 ár eða til 1. júlí 1979. Stefndandi varð 65 ára í apríl 1991 og komst þá á þann aldur að geta hafið töku lífeyris skv. ákvæðum reglugerðar sjóðsins, en hann hafði þá ekki greitt iðgjöld í 12 ár. Stefndandi hefur hins vegar ekki þegið lífeyrisgreiðslur úr sjóðnum. Ágreiningur aðila í máli þessu snýst annars vegar um það hvort stefnandi eigi rétt á verðtryggingu lífeyrisréttinda sinna og hins vegar um það hvort stefnandi eigi rétt á hlutdeild í hagnaði í samræmi við gr. 16.5. í reglugerð sjóðsins.

Stefndi byggir sýknukröfu sína m.a. á því að þar sem stefnandi hafi enn ekki óskað eftir lífeyrisgreiðslum úr sjóðnum sé engin krafa á hendur stefnda gjaldfallin og beri því að sýkna að svo stöddu eða vísa málinu frá dómi ex officio. Ljóst er af gögnum málsins að stefnandi hefur leitað eftir útreikningum stefnda á lífeyri sínum en hefur talið niðurstöðuna með öllu óviðunandi. Stefndandi leitaði lögmannaðstoðar árið 1995 og í bréfi stefnda til lögmanns stefndanda kom fram að stefndi taldi mánaðarlegan lífeyri stefndanda fyrir júlímánuð árið 1995 eiga að nema kr. 9.688. Þegar þetta er virt þykir sú staðreynd að stefndandi hefur enn ekki óskað formlega eftir lífeyri úr sjóðnum ekki girða fyrir að stefndandi geti leitað úrlausnar um réttmæti kröfu sinnar á hendur stefnda.

Fallast ber á það með stefnanda að réttindi þau, sem hann ávann sér með greiðslu í sjóðinn, hafi notið verndar þágildandi 67. gr. stjórnarskrárinnar, nú 72. gr., sbr. 10. gr. stjórnskipunarlaga nr. 97/1995. Með umræddum reglugerðarbreytingum var leitast við að verðtryggja lífeyrisréttindi sjóðfélaga en óumdeilt er að stefnanda stóð ekki verðtrygging til boða. Hafði stefnandi þó greitt í sjóðinn í 25 ár og áunnið sér 4/5 hluta fullra lífeyrisréttinda. Ber sérstaklega að hafa í huga að stefndi ráðstafaði framlögum stefnanda m.a. þannig að frá árinu 1979 voru greiddar uppbætur á lífeyri sem námu 80% af verðtryggingu réttinda. Ekki hefur verið sýnt fram á að stefnandi hafi sætt sig við þann skilning stefnda að stefnandi eigi ekki rétt á verðtryggingu, enda hefur stefnandi enn ekki hafið töku lífeyris með þeim kjörum sem honum buðust. Þá ber að hafa í huga að samkvæmt 1. mgr. 19. gr. laga nr. 129/1997 um skyldutryggingu lífeyrisréttinda og starfsemi lífeyrissjóða, sem öðluðust gildi 1. júlí sl., er óheimilt að kveða svo á í samþykktum að áunnin lífeyrisréttindi skerðist eða falli niður ef sjóðfélagi hættir iðgjaldagreiðslum til lífeyrissjóðs.

Pegar framanritað er virt verður að telja að stefnda hafi verið óheimilt að skipa málum stefnanda svo að hann ætti engan rétt til verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna.

Kemur þá til skoðunar hvort stefnandi eigi rétt til fullrar verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna. Það er álit dómsins að stefnandi eigi ekki að njóta lakari kjara að því er verðtryggingu varðar en þeir sjóðfélagar sem áunnu sér réttindi fyrir reglugerðarbreytingu, hófu töku lífeyris eftir breytinguna og greiddu í sjóðinn fram að aldursmörkum. Hafa þeir notið 80% verðtryggingar fram á mitt ár 1996, en síðan 90% samkvæmt ákvörðun sjóðsins. Ekki verður fallist á að bráðabirgðaákvæði 20. gr. reglugerðarinnar verði skilið svo að þeir sjóðfélagar eigi rétt á 100% verðtryggingu lífeyrisréttinda sinna. Ber að skilja ákvæði gr. 20.2. svo að lífeyrisréttur fyrir 1990 skuli verðtryggður samkvæmt 80% reglunni, sem var í raun staðfesting á þeirri ákvörðun aðalfundar frá árinu 1979 að greiða uppbætur á lífeyrinn sem næmu 80% af verðtryggingu réttinda. Verður því fallist á að stefnandi eigi rétt á 80% verðtryggingu til 30. júní 1996 en 90% verðtryggingu frá 1. júlí á sama ári.

Samkvæmt gr. 16.5. í reglugerð stefnda skal hagnaði varið til hlutfallslegrar hækkunar á lífeyrisréttindum sjóðfélaganna eftir tillögum tryggingafræðings. Að mati dómsins ber að skilja þetta ákvæði svo að allir sjóðfélagar, þar með taldir þeir sem falla undir bráðabirgðaákvæði 20. gr., eigi rétt á hlutdeild í hagnaði og skal aukning réttinda vera hlutfallsleg. Verður því fallist á að stefnandi eigi rétt á hlutdeild í úthlutuðum hagnaði hjá stefnda frá árinu 1991 og framvegis.

Stefnandi byggir fjárkröfur sínar á útreikningum Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings. Er þar við það miðað að stefnandi hafi frestað töku lífeyris úr sjóðnum um 3 ár, þ.e. til maí 1994, en stefnandi varð 68 ára gamall í apríl á

því ári. Samkvæmt gr. 6.3. í reglugerð sjóðsins er sjóðfélaga heimilt að fresta um eitt ár í senn allt til 75 ára aldurs að taka lífeyri og hækkar lífeyririnn þá samkvæmt reiknireglum í töflum reglugerðarinnar. Þar sem stefnandi hefur ekki enn þá hafið töku lífeyris úr sjóðnum og getur enn aukið réttindi sín með því að fresta lífeyristöku, verður að telja að sá tími sé ókominn að stefndi verði krafinn um efndir á greiðsluskyldu sinni. Ber því með vísan til 2. mgr. 26. gr. laga nr. 91/1991 að sýkna stefnda að svo stöddu af fjárkröfum stefnanda.

Eftir atvikum þykir rétt að málskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð :

Stefndi, Lífeyrissjóður verkfræðinga, skal vera sýkn að svo stöddu af fjárkröfum stefnanda, Birgis G. Frímannssonar.

Viðurkenndur er réttur stefnanda til 80% verðtryggingar lífeyrisréttinda sinna til 30. júní 1996 en 90% frá 1. júlí á sama ári.

Viðurkenndur er réttur stefnanda til hlutdeildar í úthlutuðum hagnaði frá árinu 1991 og framvegis.

Málskostnaður fellur niður.
